

6. Кодекс України про надра : Закон України від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994 р. – № 36. – Ст. 340.
7. Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки: постанова Верховної Ради України від 05 березня 1998 року // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 38-39. – Ст. 248.
8. Кобецька Н.Р. Екологічне право України / Н.Р. Кобецька. – К. : ЮрінкомІнтер, 2007. – 352 с.
9. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-V // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст. 190.
10. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997 року. – № 24. – Ст. 170.
11. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
12. Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 року // Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 349.
13. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.
14. Про державний контроль за використанням і охороною земель : Закон України від 19 червня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 350.
15. Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України : Кабінет Міністрів України; Постанова, Положення від 21.01.2015 № 32 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 10. – Ст. 266.
16. Деякі питання Державної служби України з надзвичайних ситуацій : Указ Президента України від 16.01.2013 № 20/2013 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 5. – Ст. 154.
17. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці : від 11.02.2015 № 96 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 21. – Ст. 584.
18. Мельник Р.С. Категорія «публічне управління» у новій інтерпретації / Р.С. Мельник // Адміністративне право і процес. – 2013. – № 1(3). – С. 8–14.
19. Лєгеца Ю.О. Публічне адміністрування у сфері використання техногенних родовищ в Україні / Ю.О. Лєгеца // Visegrad journal on human rights. – 2015. – № 6. – С. 63–67.

ГУБАНОВ О. О.,

кандидат юридичних наук, провідний юрист
програми з вивчення проблем адаптації
законодавства України до законодавства ЄС
юридичного факультету
(Київський національний
університет імені Тараса Шевченка)

УДК 342.9

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ У КРАЇНАХ ЄС

У статті проаналізовано положення кримінального законодавства провідних країн ЄС, виокремлено перелік злочинів, в яких спеціальним суб'єктом виступають публічні службовці, проаналізовано санкції статей, на підставі чого автором визначено ключові особливості кримінальної відповідальності зазначеної категорії осіб.

Ключові слова: публічні службовці, кримінальна відповідальність, Кримінальний кодекс Австрії, Кримінальний кодекс ФРН, Кримінальний кодекс Польщі, Кримінальний кодекс Данії.

В статье проанализированы положения уголовного законодательства ведущих стран ЕС, сформулирован перечень преступлений, в которых специальным субъектом выступают публичные служащие, проанализированы санкции статей, на основании чего автором определены ключевые особенности уголовной ответственности указанной категории лиц.

Ключевые слова: публичные служащие, уголовная ответственность, Уголовный кодекс Австрии, Уголовный кодекс ФРГ, Уголовный кодекс Польши, Уголовный кодекс Дании.

The article is devoted to comparative research of European Union countries' criminal legislation. The author has defined the list of crimes, the special subject of which are public servants. There are also have been analyzed sanctions of the relevant norms. The author has also identified the key features of the criminal responsibility of this category of persons in each country.

Key words: public servants, criminal responsibility, Criminal Code of the Austrian, German Criminal Code, Criminal Code of Poland, Danish Criminal Code.

Кримінальна відповідальність, внаслідок притягнення до якої винні особи зазнають найбільш несприятливих наслідків, створює систему дієвих гарантій виконання публічними службовцями покладених на них обов'язків. Водночас з огляду на євроінтеграційні процеси, що відбуваються у нашій державі, та, як наслідок, на необхідність гармонізації національного законодавства із європейським низка положень Кримінального закону України потребує перегляду.

Задля поглиблення теоретикоправових засад означеної проблематики вважаємо за доцільне в межах цього дослідження розглянути положення кримінального законодавства країн ЄС, в яких проблема протидії правопорушенням у сфері діяльності публічних службовців та корупційним правопорушенням у тому числі вважається на сьогоднішній день вирішеною.

Кримінальне законодавство зарубіжних країн вивчали такі науковці, як О.М. Боднарчук, А.М. Іванов, І.Д. Козочкін, А.Г. Корчагін та ін. Водночас ця робота є однією з перших, присвячених особливостям кримінальної відповідальності публічних службовців у країнах ЄС.

Ставимо собі за мету в межах цієї статті розглянути нормативні положення кримінального законодавства провідних країн ЄС, виокремити перелік злочинів, в яких спеціальним суб'єктом виступають публічні службовці, проаналізувати санкції статей із тим, аби визначити ключові особливості кримінальної відповідальності зазначеної категорії осіб.

Австрія

Розпочнемо наше дослідження із розгляду положень КК Австрії. Аналізовані злочини згруповані в межах розділу 22 «Злочинні порушення службових обов'язків та пов'язані з ними злочинні діяння», який, зокрема, передбачає кримінальну відповідальність публічних службовців за такі діяння:

1. Зловживання службовими обов'язками (ст. 302). Карасться за ч. 1, яка закріплює простий склад злочину, позбавленням волі на строк від 6 місяців до п'яти років. Частиною 2 визначено кваліфікований склад, зокрема посилення відповідальності передбачено за зловживання службовими обов'язками при веденні справ із іноземними державами, наддержавними чи міждержавними утвореннями.

2. Необережне порушення свободи особи чи права на недоторканість житла шляхом протиправного обмеження або позбавлення її волі чи проведення незаконного обшуку житла (ст. 303). Карасться штрафом або позбавленням волі на строк до 3-х місяців.

3. Отримання подарунків посадовцями (ст. 304). Склад злочину за вказаною статтею охоплює активну та пасивну корупцію. Покарання – позбавлення волі на строк до 3-х років. При цьому отримання незначної вигоди не є карним за КК Австрії, якщо такі дії не вчиняються у виді промислу.

4. Отримання подарунків керівниками громадських установ (ст. 305). Карасться позбавленням волі на строк до 1-го року у разі вчинення службовою особою чи невчинення дії в межах повноважень задля отримання вигоди, до 3-х років у разі вчинення чи невчинення дії, що протирічить повноваженням.

5. Прийняття подарунків експертами, прийняття подарунків співробітниками та консультантами-експертами (ст. 306). Вказана стаття закріплює аналогічний попередньому склад злочину, проте нею передбачено конкретно визначеного за родом діяльності суб'єкта.

6. Хабарництво (ст. 307). Покарання: позбавлення волі до 2-х років – за надання матеріальної вигоди задля вчинення посадовцем дій чи утримання від їх вчинення на порушення службових обов'язків; штраф або позбавлення волі строком до 2-х місяців – за надання матеріальної вигоди задля вчинення посадовцем дій чи утримання від їх вчинення, здійснене в межах компетенції. У межах

статті 307 виокремлено різні частини в залежності від правового статусу посадовця, якому надається матеріальна вигода (посадовцю, керівнику громадської установи, експерту, співробітнику керівника громадської установи, консультанту-експерту).

8. Заборонене втручання (тобто здійснення впливу на уповноважену особу шляхом надання вигоди чи її обіцянки). Карається позбавленням волі на строк до 3-х років.

9. Порушення службової таємниці (ст. 308). Карається позбавленням волі на строк до 3-х років.

10. Неправильне засвідчення права, правовідносин або факту в офіційному документі чи проставлення неправильного засвідчувального підпису (ст. 309). Карається позбавленням волі на строк до 3-х років.

11. Знущання чи зневажливе поводження із особою, засудженої до позбавлення волі (тобто завдання фізичних чи психічних страждань). Статтею закріплено простий, кваліфікований та особливо кваліфікований склад. У першому випадку передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до 2-х років. Кваліфікований склад утворюють ті самі дії, що призвели до тяжких тілесних ушкоджень (міру покарання у цьому випадку збільшено до 3-х років) або тривалого розладу здоров'я (до 5-ти років). Особливо кваліфікований склад злочину наявний у разі настання наслідків у виді смерті потерпілого, що карається позбавленням волі на строк від 1-го до 10-ти років.

12. Міра та вид покарання за вчинення інших злочинних діянь із використанням службового становища встановлюються положеннями ст. 313, зокрема максимальний строк покарання у виді позбавлення волі або розмір штрафу можуть бути збільшені наполовину. При цьому термінове позбавлення волі може бути призначене на строк не більше двадцяти років [1, с. 123-128].

ФРН

Розділ тридцятий КК ФРН «Посадові злочинні діяння» містить ширший перелік злочинів, що вчиняються публічними службовцями, зокрема такі:

1. Отримання вигоди (ст. 331). Такі дії, вчинені будь-якою посадовою особою, караються позбавленням волі на строк до 3-х років. Якщо вказаний злочин вчинив суддя або третейський суддя, – позбавленням волі на строк до 5-ти років або штрафом. При цьому діяння не є караним у разі, якщо виконавець дозволяє себе вмовити або отримує вигоду, що заздалегідь не вимагалася ним, а також за наявності дозволу компетентного органу отримати винагороду.

2. Хабарництво (ст. 332). Карається позбавленням волі на строк від 6-ти місяців до 5-ти років, у менш тяжких випадках – штрафом або позбавленням волі на строк до 3-х років. Замах є караним. Судді та третейські судді повинні понести покарання у виді позбавлення волі на строк від 1-го до 10-ти років. У менш тяжких випадках – позбавлення волі на строк від 6-ти місяців до 5-ти років.

3. Надання вигоди (ст. 333). Карається позбавленням волі на строк до 3-х років або штрафом. Діяння не є караним у разі, якщо компетентний орган у межах своїх повноважень заздалегідь дозволив особі прийняти вигоду, а також якщо невідкладно посадовою особою подано заяву на отримання дозволу на прийняття вигоди.

4. Підкуп (ст. 334). Карається позбавленням волі на строк від 3-х місяців до 5-ти років або штрафом, у менш тяжких випадках – позбавленням волі на строк 2-х років або штрафом. Замах також є караним.

5. Ст. 335 передбачено відповідальність за особливо тяжкий випадок хабарництва або підкупу, який має місце, коли діянням нанесено велику шкоду, а також коли такі дії набувають ознаки постійного промислу або вчиняються організованою бандою. Вища межа строку позбавлення волі за ст. 335 сягає 10-ти років.

6. Винесення неправосудного вироку або рішення (ст. 339). Карається позбавленням волі на строк від одного року до п'яти років.

7. Нанесення тілесного ушкодження підчас виконання службових обов'язків (ст. 340) карається позбавленням волі на строк від 3-х місяців до 5-ти років, у менш тяжких випадках покаранням є позбавлення волі на строк до 5-ти років або штраф. Замах є караним.

8. Примушення до дачі показань (ст. 343), що вчиняється шляхом застосування фізичного насильства або завдання моральних страждань. Карається позбавленням волі на строк від 1-го року до 10-ти років або штрафом. У менш тяжких випадках призначається покарання у виді позбавлення волі на строк від 6-ти місяців до 5-ти років.

9. Переслідування невинуватої особи (ст. 344), що вчиняється з прямим умислом. Карається позбавленням волі на строк від 1-го року до 10-ти років, у менш тяжких випадках – на строк від 3-х місяців до 5-ти років.

10. Виконання вироку відносно невинуватої особи (ст. 345). Карається позбавленням волі на строк від 1-го року до 10-ти років, у менш тяжких випадках – на строк від 3-х місяців до 5-ти років.

11. Неправильне офіційне засвідчення (ст. 348), тобто засвідчення фактів, що не відповідають дійсності, або внесення аналогічних відомостей до реєстрів, або надання недостовірних фактів. Карається позбавленням волі на строк до 5-ти років або штрафом. Замах є караним.

12. Незаконне стягнення зборів (ст. 352). Карасться позбавленням волі на строк до 1-го року або штрафом. Замах є караним.

13. Незаконне стягнення непередбачених зборів (в тому числі завищення їх розміру або стягнення таких, виплата яких законом взагалі не передбачена) або зниження платіжу (тобто утримання грошової суми у касі при необхідності її переведення на рахунок держави) (ст. 353). Карасться позбавленням волі на строк від 3-х місяців до 5-ти років.

14. Порушення довіри під час перебування на дипломатичній службі (ст. 353a). Карасться позбавленням волі на строк до 5-ти років або штрафом.

15. Порушення службової таємниці та спеціального обов'язку збереження таємниці (ст. 353b). Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони такого злочину є створення загрози для важливих громадських інтересів. Карасться за основною санкцією позбавленням волі на строк до 5-ти років або штрафом. Замах є караним.

16. Незаконне розголошення таємниці досудового розслідування (ст. 353d). Карасться позбавленням волі на строк до 1-го року або штрафом.

17. Розголошення податкової таємниці (ст. 355). Карасться позбавленням волі на строк до 2-х років або штрафом.

18. Таке, що суперечить справі, одночасне надання адвокатом послуг обом сторонам в одному і тому самому процесі (ст. 356). Карасться за основною санкцією позбавленням волі на строк до 5-ти років.

19. Підбурювання підлеглого по службі до вчинення злочинного діяння (ст. 357).

За вказані діяння в якості додаткового покарання може призначатися позбавлення права обіймати посади публічної служби [2, с. 191-200].

Аналіз положень кримінального законодавства Австрії та ФРН, які змістовно є близькими, вказує на те, що основним видом покарання за службові злочини у переважній більшості випадків є позбавлення волі, нерідко санкціями статей передбачено штраф як альтернативний вид, що призначається у менш тяжких випадках.

Водночас слід наголосити на тому, що цікавою новелою німецького та австрійського кримінального законодавства у частині корупційних злочинів є закріплення можливості уникнення відповідальності за умови, що корупційне правопорушення вчиняється не в якості промислу, а також у разі надання згоди керівника на отримання матеріальної вигоди службовцем.

Польща

КК Польщі не містить окремого розділу, присвяченого злочинам, що вчиняються публічними службовцями. Більшість з них міститься у розділі «Злочини проти діяльності державних установ, а також органів місцевого самоврядування». Зокрема, ст. 228 та ст. 229 передбачено відповідальність за пасивну та активну корупцію відповідно. Статтею 230 закріплено відповідальність за посередництво публічного службовця у вирішенні справи за матеріальну вигоду. Караним за ст. 231 є перевищення повноважень або невиконання службових обов'язків, що завдає шкоди публічним або приватним інтересам [3, с. 81-82].

При цьому міра покарання є порівняно вищою у більшості випадків. Так, верхня межа строку позбавлення волі за вчинення злочинів публічними службовцями становить 10 років. За незначним винятком винні особи засуджуються до позбавлення волі. Штраф як альтернативний вид покарання передбачений у поодиноких випадках.

Статтею 246 розділу «Злочини проти правосуддя» КК Польщі встановлено відповідальність посадових осіб за застосування насильства з метою отримання свідчень, пояснень, інформації або заяв. Такий злочин карасться позбавленням волі на строк від 1-го до 10-ти років. За ст. 247 відповідальності підлягають посадовці, які знущаються фізично чи психічно над особою, позбавленою волі, а також в якості спеціального суб'єкта визначаються посадові особи, що допустили вчинення таких дій іншими особами. Карасться вказаний злочин позбавленням волі на строк від 3-х місяців до 5-ти років, у разі вчинення таких дій із особливою жорстокістю – на строк від 1-го до 10-ти років. Також розділ «Злочини проти правосуддя» містить ст. 241, якою передбачено відповідальність за розголошення таємниці попереднього слідства [3, с. 85-87].

Глава XXXIII «Злочини проти охорони інформації» також вміщує низку статей, за якими суб'єктами злочину можуть виступати публічні службовці, зокрема ст. 265 – розголошення державної таємниці; розкриття чи використання службової таємниці, а також інформації, яка стала відома у зв'язку із виконанням службових повноважень. Вчинення зазначених діянь карасться позбавленням волі на строк до 3-х років [3, с. 91-92].

Ст. 271 розділу XXXIV «Злочини проти достовірності документів» встановлено відповідальність за засвідчення в документі недостовірних відомостей (карасться позбавленням волі на строк від 3-х місяців до 5-ти років), а також за ті самі дії, вчинені із метою отримання особистої або матеріальної вигоди (карасться позбавленням волі на строк від 6-ти місяців до 8-ми років) [3, с. 94].

Нами перелічено не всі злочини КК Польщі, в яких спеціальним суб'єктом виступають публічні службовці, проте наведений перелік дозволяє дійти загальних висновків щодо основних особливостей регулювання питання кримінальної відповідальності зазначених осіб за Кримінальним законом Республіки Польща. Зокрема, першою та найбільш очевидною відмінністю є відсутність у КК Польщі окремого розділу, присвяченого злочинам у сфері службової діяльності. Очевидною відмінністю є також порівняно суворі покарання, а саме у переважній більшості випадків визначено єдиний вид – позбавлення волі на відносно високий термін.

Данія

КК Данії більшість злочинів, що вчиняються публічними службовцями, вміщує у гл. 16 «Злочини, вчинені під час реалізації державної функції», зокрема це: § 144 – отримання подарунка; § 145 – отримання винагороди, а також стягнення мита чи зборів, що не підлягають стягненню; § 146 – прийняття несправедливого рішення; § 147 – використання незаконних способів отримання доказів або зізнання, протизаконне застосування арешту, ув'язнення, обшуку або виїмки; § 148 – порушення процедури розгляду справи, вчинення певних юридично значущих дій, застосування арешту тощо; § 149 – пособництво при вчиненні втечі засудженим, перешкоджання виконанню покарання чи незаконне пом'якшення відбування призначеного покарання; § 150 – зловживання повноваженнями; § 151 – підбурювання підлеглого до вчинення протизаконних діянь, а також надання йому допомоги при вчиненні таких діянь; § 152 – незаконне розголошення чи використання конфіденційної інформації, отриманої у зв'язку із виконанням службових повноважень; § 153 – розкриття кореспонденції; § 155 – зловживання повноваженнями з метою порушення прав приватної особи або державного органу; § 156 – відмова від виконання чи невиконання обов'язку або наказу; § 157 – повторне порушення обов'язків, а також службова недбалість.

У разі ж вчинення публічним службовцем будь-якого злочину, передбаченого іншим розділом КК Данії, згідно з положеннями § 154 покарання, встановлене за такий злочин, може бути вищим, але не більше ніж на половину [4, с. 130-139].

Зазначене вище дає підстави стверджувати, що визначною та найбільш яскравою особливістю кримінального законодавства Данії у частині правового регулювання відповідальності публічних службовців є високий рівень юридичної техніки та систематизації норм КК зокрема. Так, усі злочини, в яких публічні службовці виступають спеціальним суб'єктом, об'єднано в окрему главу. Позитивно слід оцінити також закріплення в його межах загальної норми, що визначає межі покарання таких суб'єктів у випадку вчинення ними злочинів, які містяться в інших главах КК.

Таким чином, узагальнюючи все вищезазначене, наголосимо на тому, що запозичення краєвих зразків європейського досвіду правового регулювання кримінальної відповідальності публічних службовців сприятиме підвищенню ефективності правового механізму забезпечення виконання суб'єктами владних повноважень покладених на них обов'язків та убезпечуватиме громадян від порушень з їх боку.

Також, враховуючи результати проведеного аналізу, слід акцентувати увагу на доцільності посилення відповідальності за корупційні злочини. Очевидною з огляду на позитивний досвід країн ЄС у питаннях боротьби із корупцією є необхідність підвищити міру та розмір покарання, встановленого санкціями відповідних статей КК України. Вважаємо також, що штраф слід передбачати не як альтернативний вид покарання, а застосовувати до винних осіб у сполученні із позбавленням волі, або ж визначити позбавлення волі як єдиний вид покарання. Посилення відповідальності на сьогоднішній день вбачається єдиним ефективним способом подолання проблем у сфері запобігання корупції.

Список використаних джерел:

1. Уголовный кодекс Австрии / пер. с нем. А.В. Серебренникова ; под ред. Н.Е. Крылова. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2001. – 144 с.
2. Уголовный кодекс ФРГ / Пер. с нем. А.В. Серебренникова. – М. : Издательство «Зерцало», 2000. – 208 с.
3. Уголовный кодекс Республики Польша / Пер. с польск. Д.А. Барилевич и др. ; под общ. ред. Н.Ф. Кузнецовой. – Мн. : Тесей, 1998. – 128 с.
4. Уголовный кодекс Дании / Научное редактирование и предисловие Н.Н. Беляева ; пер. с датского и английского С.С. Беляева, А.Н. Рычевой. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 230 с.

